

HAMPELNÉ PULSZKY POLYXENA

Pulszky Polyxenia

— Feri, Dodó, jöjjetek ki! Itt van már az egész kom-
pánia!

Tavasz, békeévek... A Nemzeti Múzeum Esterházy-
utcai ablakai előtt kis gimnazisták ugrálnak, ágaskodnak,
hogy benézhessenek a Hampel-gyerekek otthonába. Hatal-
mas könyvespolcokat látnak, képet, szobrot annyit, hogy az
ablakkeretekre is szorul belőlük érdekes arcot ábrázoló minia-
túr, messziről jött gemma . . . Igen, ebben a lakásban annyi
a szépség és kultúra, hogy szinte kicsordul.

Feri és Dodó kiszaladnak barátaikhoz — és az ablakból
nézi őket a két kisebb gyerek: Gabi és a kíváncsi, dundi Beat-
rix-Bicse, az egyetlen kislány. Mögötte Hegedűs Emiliával
beszélget a legszellemesebb, legjóságosabb mosolyú asszony,
Budapest kultúréletének „Póli nénije”, akihez Magyarország
minden értékes külföldi vendége ajánló levelet hoz: Hampelné
Pulszky Polyxena . . .

Póli néni nézi a gyerekeket, fiúkat, lányokat, — azokat,
akiket ismer és azokat is, akikről semmitsem tud: keresi
tekintetükben, meghallja beszélgetésükből a *tehetséget*. Mert
ő is a született pedagógusok, a Brunswick Terézek és Teleki
Blankák fajtájából való, akik azt hiszik, hogy Magyarorszá-
nak tehetséges emberek kellenek . . . A tehetség, az, amit fia-
talban-öregben legtöbbször becsülnék az egytől-egyig tehetséges
Pulszkyak és mindazok a híres emberek, akik között ők Lon-
donban, Itália városaiban felnőttek . . .

Póli néni nézi a Múzeum-kertben játszó gyerekeket. . .
Akik tehetségesek, azokon segíteni kell! Hogy tanulhassanak:
akár fiúk, akár lányok! És be kell hívni őket a csoda-lakásba,
a sok-sok könyv világába és a szalon firenzei karosszékeire
kell leültetni őket és megbeszélni velük: mit akarnak tanulni.
Grófok és grófnők, külföldi diplomaták jönnek teázás köz-
ben a szobába, — de a kis kopottak, az ismeretlen nevű fia-
talok azért ott maradnak. Póli néni szemében a tehetség

egyenrangú mindenféle ranggal; ő, aki minden európai nyelven beszél, ír és ért: megérti a fiatalok tudásvágyát is . . .

*

Pulszky Polyxena gyerekevei háttérében a magyarság sorsdöntő politikai harcai játszódtak le; ezekben békítő, felvilágosító szerepük volt az ő szüleinek. Londonban született, 1857-ben, — szülei akkor már kilenc esztendeje éltek távol hazájuktól. Pulszky Ferenc úgy ment ki Londonba, mint Magyarország diplomáciai képviselője; egyike volt Kossuth leglelkesebb barátainak, egyideig pénzügyi államtitkára . . . De Bécsben megtudták, hogy Pulszky a Törökországba száműzött magyarok érdekében is eljár: mire őt is halálra, majd száműzetésre ítélték. Fiatal feleségével, a bécsi bankár gazdagságban, kényelemben nevelt, rendkívül művelt és tehetséges leányával, Walter Terézzel: tudományos és újságírói munkájából élt meg; birtokukat, Szécsényt elvették tőlük. Volt idő, amikor csak úgy tudtak megélni, hogy Pulszky eladta majolika- és elefántcsont-gyűjteményét.

A gyerekek ott jártak iskolába reggeltől délutánig, természetesen angolul tanultak, — de apjuk-anyjuk arra vigyázott, hogy magyar anyanyelvüket el ne felejtsék. Pulszky-Walter Teréz annyira magyar érzelmű lett és úgy megtanult magyarul, hogy karácsonyra színdarabokat írt nekik, amelyeket legjobb barátaikkal: a Kossuth-gyerekekkel adtak elő. Egyébként Pulszky Ferenc kétszer kísérte el Kossuth Lajost és feleségét Amerikába — és egyízben az ő felesége is velük ment.

Az angol tudományos világ nagyon is megbecsülte Pulszky Ferenc régészeti ismereteit és ha nem izgatta volna hazája és a szabadság sorsa, szóval: a politika, — nyugodtan ott maradhatott volna Londonban és félnevelhette volna ott is gyerekeit. Haza nem mehetett, tehát a klasszikus művészet hazájába ment: Olaszországba, mint a „Daily News” küldött tudósítója. Lelkesült Garibaldiért, az olaszok szabadságharcáért: kétszer elfogták . . . Felesége mindent elkövetett, hogy kiszabadítsa kedélyes fogságából, ahol mindenki megszerette a „kíváncsi” újságírót. . .

Bizony, sokfelé eljutott, sok otthonát ismerte meg a hat Pulszky-gyerek: négy fiú és két leány. Nagyszerű anyjuk, aki nemcsak őket nevelte, hanem könyveket írt, — amelyek három-négy nyelven megjelentek, — átsegítette apjukat is, őket is minden bajon, gondon, betegségen.

Végre, tizennyolc év után visszakapta Pulszky Ferenc elkobozott birtokát, Szécsényt. Felesége hazamehetett, hogy az átvételnél jelen legyen és az elszámolást átnézze. Kisebb gyerekeit magával vitte ... De 1866-ban hazahívták Pulszky Ferencet is, Harriet leánya halálos ágyához. Jó barátja, Eötvös József eszközölte ki a királynál, hogy a száműzött apa megláthassa mégegyszer gyermekét. . . Mire azonban hazájába ért: nem élt már imádott felesége és fiatal leánya sem . . . Visszament Olaszországba és miután amnesztiát kapott: hazajött és 1869-ben a Nemzeti Múzeum igazgatója lett.

*

Pulszky Polyxena apja útitársa, munkatársa lett. Műtörténeti tanulmányokat folytatott, volt Kis-Ázsiában, Egyiptomban, Görögországban és természetesen jól ismerte Itáliát, minden műkincsét, irodalmát. Mindenütt, Európa minden országában voltak barátai, akik tudták, hogy a budapesti Pulszky-szalónban a legkiválóbb kortársak élvezik a legfinomabb, legmelegebb vendégszeretetét a sokáig száműzetésben élt családnak.

1883-ban Pulszky Polyxena felesége lett apja fiatal kollégájának és munkatársának: Hampel Józsefnek. Most már férjével dolgozott, vele utazott, vagy ha el nem kísérhette valamelyik tanulmányútjára: annak az országnak nyelvén levelezett vele, amelyben férje tartózkodott. Cikkeket írt Lubóczi Zsuzsanna néven (Lubócz volt a Pulszky család birtoka, amelyet Mária Teréziától kapott), fordított angol és olasz munkákat, elbeszéléseket a görög világból, a régi Rómáról. . .

*

De legtöbb idejét gyerekeinek adta. És velük, miattuk, általuk ismerte meg a magyar nevelés ügyét... Az ő ösztönző erejének köszönhetjük a leánygimnáziumot, ő volt Veres Pálné méltó, sokoldalú szellemi örököse. Mindenütt ott volt Hampelné Pulszky Polyxena finom mosolygó feje, ahol magyar kultúrügyért harcolt egy kis sereg és egyetlen ironikus szemevillanása leleplezte jó emberei számára a tudatlan, lár-más strébereket.

Büszke volt háziasszonyi erényeire, — gyerekei szobájára, az ő konyhájára és szalonjára. Élvezte a szépen megterített asztalt, tudta, hogy jól érezte magát, aki nála teázott és örült, ha könyvtárszobája egyik sarkában angolul vagy olaszul, — másik részében törökül beszélgettek, ő volt az összekötő kapocs mindenféle szellemiség között, — és tudta, hogy jól gazdálkodik a szüleitől kapott kincsekkel, a gyerekkori benyomásokkal.

*

Egyike volt a legelső sokrétű — és minden téren kiváló — asszonyoknak a magyar kultúréletben.

ego.